

Az adatbázisok szerzői jogi védelme hazánkban

AMBERG Eszter

Vranyecz Tünde tanulmányához* kapcsolódva az alábbiakban az adatbázisok hazai jogi szabályozását szeretném ismertetni.

A szerzői jog ma már nem csupán a szerzők jogait, hanem a hozzá kapcsolódó, más csoportok (pl. az előadóművészek, hangfelvétel-előállítók) és a jelentős ráfordítással létrehozott adatbázisok előállítóinak jogait is védi. A szerzői joghoz kapcsolódó jogokon belül különbséget tehetünk a szerzői joggal *szomszédos jogok* (az előadóművészek, a hangfelvételek előállítóinak, a rádió- vagy a televízió-szervezetek és a filmek előállítóinak védelme) és az adatbázisok előállítóinak védelme, azaz a *sui generis adatbázis-oltalom* között.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. (továbbiakban: Szjt.) VII. fejezetében rendelkezik az adatbázisokról. *Az adatbázis önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni.* A definíció

nem tartalmaz megszorítást arra nézve, hogy az adatbázisnak milyen formában kell megjelennie. Az adatbázis állhat önálló művekből, tudományos és művészeti alkotásokból éppúgy, mint más elemekből (pl. irodalmi műnek nem számító szöveges részekből, hangokból, jelekből, számokból, tényekből, adatokból), illetve mindezek összetételéből, ahogy ezt a szabályozás 2001-es indoklásában olvashatjuk. Mindazonáltal az adatbázisban szereplő adat, mű, alkotás önmagában is minősülhet önálló szerzői műnek (pl. egy vers), és ez esetben az adatbázisban való rögzítése is szerzői engedélytől függ. Az adatbázis fenti általános fogalma mind a gyűjteményes műnek minősülő, mind a sajátos (*sui generis*) védelemben részesülő adatbázisokat magában foglalja.

A védelem tárgya

Gyűjteményes műnek minősülő adatbázisok (Szjt. 61. §): Az Szjt. 7. §-a alapján szerzői jogi

VRANYECZ Tünde: Az adatbázisok jogi védelme az Európai Unióban. = Könyvtári Figyelő, 56. évf. 2010. 2. sz. 241.–256. p.

védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése *egyéni, eredeti jellegű*. A védelem a gyűjteményes művet megilleti akkor is, ha annak részei, tartalmi elemei nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben. A gyűjteményes mű szerzői jogi védelme nem terjed ki a gyűjteményes mű tartalmi elemeire.

Kapcsolódó jogi védelemben részesülő adatbázisok: Az Sztj. VII. fejezetében rendelkezik az adatbázisokról. Az adatbázisok abban az esetben is, ha nem szerkesztett gyűjtemények, de tartalmának megszerzése, ellenőrzése, illetve megjelenítése *jelentős ráfordítást* igényelt sajátos (sui generis) védelemben részesülnek. Az adatbázisok előállítóinak védelme az Sztj. XI/A. fejezetében található.

Tehát az Sztj. csak azoknak az adatbázisoknak nyújt védelmet, amelyek:

- tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése *egyéni, eredeti jellegű* (szerzői jogi oltalom) – gyűjteményes mű,
- tartalmának megszerzése, ellenőrzése, illetve megjelenítése (minőségileg vagy mennyiségileg) *jelentős ráfordítást* igényelt (kapcsolódó jogi oltalom).

Kumuláció: Vannak olyan gyűjteményes művek is, amelyek – mivel tartalmuk megszerzése, ellenőrzése, illetve megjelenítése jelentős ráfordítást igényel – egyúttal kapcsolódó jogi oltalomban is részesülnek. (Ez esetben, mint alább látjuk, a kétféle jogi oltalom az eltérő védelmi tárgyakra nézve *párhuzamosan*, a két jogosult javára áll fent.)

A védelem jogosultja

A gyűjteményes műnek minősülő adatbázis szerzői vagyoni jogának jogosultja a *szerkesztő*. Pontosabban a gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti, ez azonban nem érinti a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek és szomszédos jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogait.

A gyűjteményes műnek nem minősülő, de jelen-

tős ráfordítással létrehozott adatbázis külön jogi védelmének jogosultja az *előállító*.

A mindkét feltételnek megfelelő adatbázisnak ugyanakkor egyidejűleg jogosultja lehet a *szerkesztő és az előállító*.

Az adatbázisok online jogosítására is az érintett jogosultaktól kell egyenként engedélyt kérni. Az adatbázisok esetében nincs közös jogkezelés.

Az adatbázist jogszerűen felhasználó személy jogosult kimásolni és újrahaznosítani az adatbázis *jelentéktelen részét*. Ha az adatbázis valamely részének felhasználására szerzett jogot, akkor az említett hasznosítási cselekményeket is csak az adatbázis e részére kell alkalmazni. A szabad felhasználási lehetőségek meglehetősen korlátozottak, nem megengedett pl. e tartalmak meghatározott intézményekben történő archiválási célú másolása és szabad megjelenítése képernyőn, miközben művek és szomszédos jogi teljesítmények esetében adottak ezek a szabad felhasználások. A jogszerű felhasználót csupán az adatbázis „jelentéktelen részeire” illeti meg a másolás joga. De az adatbázis előállítójának hozzájárulása nélkül *ismételten és rendszeresen* nem másolható ki, illetve nem hasznosítható újra az adatbázis tartalmának jelentéktelen része sem, ha ez sérelmes az adatbázis rendes felhasználására, vagy indokolatlanul károsítja az adatbázis előállítójának jogos érdekeit.

Amennyiben az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt, úgy az adatbázis előállítójának hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy az adatbázis tartalmának egészét vagy jelentős részét *kimásolják* vagy *újrahaznosítsák*.

Itt szeretném felhívni a figyelmet az Európai Bíróság ítéletére négy sportadatbázis ügyében, amelyről már Vranycz Tünde tanulmányában is olvashattunk. A döntés szerint a tartalom megszerzése kapcsán felmerült költségek között nem vehetők figyelembe a tartalmi elemek létrehozatalával kapcsolatos költségek, ugyanakkor az adatbázis tartalmának ellenőrzésével kapcsolatos ráfordításnak minősülnek az adatbázisban meglévő elemek pontosságának ellenőrzésére felhasznált pénzeszközök. A határozat értelmé-

ben tehát amennyiben az adatot maga az adatbázis-előállító hozta létre, akkor nem állapítható meg, hogy az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt. Vagyis védelem csak abban az esetben illeti meg az adatbázist, ha bizonyítható ezenkívül a külön ráfordítás. Ezzel az Európai Bíróság megerősítette azt a holland bírói gyakorlatot, hogy a *spin-off* (melléktermék) adatbázis nem részesül védelemben.

Az Szjt. 84/A. §-ának (1) és (3) bekezdése szerint az adatbázis-előállító engedélye szükséges az adatbázis egészének vagy jelentős részének kimásolásához, újrahasznosításához, illetve jelentéktelen részének ismételt vagy rendszeres kimásolásához, újrahasznosításához. Az adatbázis *jelentős részének* fogalmát illetően az Európai Bíróság egyrészt kimondta, hogy egy adatbázis *mennyiségi* szempontból jelentős része az adatbázisnak a kimásolt és/vagy újrahasznosított adatainak mennyiségére vonatkozik, és azt az *adatbázis teljes tartalmának mennyiségéhez viszonyítva* kell értékelni. Másrészt a *minőségi* szempontból jelentős részének fogalma a kimásolási és/vagy az újrahasznosítási cselekmény tárgya tartalmának megszerzésével, ellenőrzésével, illetve előállításával kapcsolatos *ráfordítás fontosságára* vonatkozik, függetlenül attól, hogy ez a tárgy a védett adatbázis általános tartalmának mennyiségileg jelentős részét képviseli-e.

Az adatbázisok szabad felhasználása

Az adatbázis-előállítók kapcsolódó jogát illetően az Szjt. külön szabad felhasználásokat tartalmaz.

Magán célra bárki kimásolhatja az adatbázis tartalmának jelentős részét is, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. E rendelkezés nem vonatkozik a számítástechnikai eszközökkel működtetett adatbázisra.

A forrás megjelölésével *iskolai oktatás vagy tu-*

dományos kutatás céljára – a célnak megfelelő módon és mértékig – az adatbázis tartalmának jelentős része is kimásolható, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja.

Bírósági, továbbá államigazgatási vagy más hatósági eljárásban bizonyítás céljára az adatbázis tartalmának jelentős része is kimásolható vagy újrahasznosítható, a célnak megfelelő módon és mértékig.

A védelmi idő

Gyűjteményes művek esetében a szerzői jogok a szerző életében és a halálától számított *hetven éven át* részesülnek védelemben.

A törvény szerint az adatbázisok az első nyilvánosságra hozatalt követő év első napjától számított *tizenöt évig*, illetve az adatbázis elkészítését követő év első napjától számított tizenöt évig részesülnek védelemben, ha ezalatt nem hozták nyilvánosságra az adatbázist. Ez a *védelmi idő újra kezdődik*, ha az adatbázis tartalmát jelentősen megváltoztatják úgy, hogy annak eredményeként a megváltoztatott adatbázis önállóan is jelentős ráfordítással előállítottak számít.

Idézetek a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből

Az Szjt. 101. § (1) bekezdése értelmében a szerzői jogi jogviták rendezésében a Magyar Szabadalmi Hivatal mellett működő Szerzői Jogi Szakértő Testület (a továbbiakban: SzJSzT.) működik közre. Az alábbiakban az SzJSzT 2002-2009 közötti adatbázisokkal kapcsolatos véleményeiből idézek néhány releváns állásfoglalást, amelyek segíthetnek megvilágítani a hazai és európai adatbázis jog sarkalatos kérdéseit. A szakvélemények közül különösen szeretném a kollegák figyelmébe ajánlani az SzJSzT-nek a „*Hazai és külföldi időszaki kiadványok tartalmának digitális archiválásával összefüggő szer-*

zői jogi kérdések” ügyében hozott 29/2004. sz. állásfoglalását.

Az SzJSzT a „*Könyvtárak állománygyarapítási tanácsadójának jogi védelme; internetes felhasználási jogának gyakorlása*” kérdésében hozott 14/2002. sz. szakvéleményében kifejtette, hogy az Új Könyvek *nem éri el* a szerzői jogi védelemhez az Szjt. által megkívánt *egyéni, eredeti jelleget, nem „gyűjteményes mű”*, mivel az elrendezés, szerkesztés közismert szabályok szerint történik (betűrend, Egyetemes Tizedes Osztályozás, bibliográfiai szabályok), a feldolgozott könyveket pedig nem valamilyen elv szerint válogatják ki, hanem elvileg az összes megjelent művet ismertetik.

„Az időszaki kiadvány nyomtatásra előkészített, *elektronikusan rögzített*, tárolt példányai viszont olyan gyűjtemények, amelyekben az egyes önálló műleírásokhoz, adatokhoz mint tartalmi elemekhez számítástechnikai úton *egyedileg hozzá lehet férni, vagyis ezek az Szjt. 60/A §-a szerinti „adatbázisok”*. Az adatbázisok *előállítóit* az adatbázis létrehozatalához szükséges szervezési és anyagi befektetésre tekintettel az Szjt. XI/A fejezete a szerzői joghoz kapcsolódó „sui generis” jogi védelemben részesíti. A törvény ehhez „jelentős ráfordítást” kíván meg az adatbázis tartalmának megszerzéséhez, ellenőrzéséhez vagy megjelenítéséhez. Az Új Könyvek szerkesztése, létrehozatala, ellenőrzése és megjelenítése *jelentős ráfordítással jár*. Ez lényegében azt jelenti, hogy az adatbázis bizonyos használatához az előállító hozzájárulása szükséges, és ezért neki díjazás jár (Szjt. 84/A §).”

Az adatbázis nyomtatott változata nem részeseül „sui generis” védelemben, mert elemeihez nem lehet egyedileg hozzáférni (már nem adatbázis).

Az SzJSzT-nek a „*Hazai és külföldi időszaki kiadványok tartalmának digitális archiválásával összefüggő szerzői jogi kérdések*” ügyében hozott 29/2004. sz. állásfoglalásában megállapította, hogy „a könyvtár gyűjteményének részét képező, nyomdászati úton megjelenített művek, adatbázisok digitális formára hozása – akár szkennelés útján, akár más módon, például

irodalmi művek esetén ismételt begépeléssel – a szerzői jog fogalomrendszerében „többszörözésnek”, illetve „kimásolásnak” minősül. [...]

Gyakran előfordul, hogy a kiadó kiadja CD-ROM-on vagy közzéteszi az interneten a hosszabb időszak alatt megjelent időszaki kiadványok nagy részét (vagy összességét). Gyakran számítógépi programot is fejlesztenek az adatbázishoz, amellyel elektronikusan is kereshetővé válik az adatbázis. Ha a kiadónak ez a tevékenysége a tartalom megszerzése (egybegyűjtése), ellenőrzése vagy megjelenítése tekintetében jelentős ráfordítást igényel, az összefoglalt adatbázis tekintetében is fennáll a sui generis oltalom.

Ebben a helyzetben tehát előfordulhat az, hogy a könyvtár döntésén múlik, hogy az egyes cikkeket milyen *forrásból* digitalizálja:

vagy a nyomtatott folyóiratpéldányokból, vagy a cikkek/tanulmányok kumulált adatbázisából (gyűjteménnyé formált évfolyamából vagy nagyobb adatbázisából).”

Amennyiben a könyvtár a cikkek/tanulmányok kumulált adatbázisát használja fel forrásként, amely digitalizált adatbázis előállítása már jelentős ráfordítást igényelt a kiadó részéről, úgy ez esetben számolnia kell az adatbázis-előállító kapcsolódó jogaival. Ha viszont a könyvtár azt a megoldást választja, hogy a folyóirat egyes nyomtatott számaiból (pl. szkenneléssel) végzi az archiválást – és olyan folyóiratot másol, amelynek egy száma nem jelentős ráfordítással jött létre –, akkor nem kell ilyen kapcsolódó joggal foglalkoznia.

„Míg a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár az egyes tartalmi elemek (az újságok és folyóiratok cikkei mint irodalmi művek és vizuális alkotások) és a szerkesztői alkotótevékenység tekintetében is szabadon végezheti az archiválási célú másolatkészítéseket (pl. „beszkennelést”), az ezen elemeket sui generis védelem alatt álló adatbázisba foglaló személyek (előállítók) tekintetében felhasználási engedélyt kell kérnie, mivel tevékenységével ezen adatbázisok egészének, de legalábbis jelentős részének kimásolását végzi. [...] *Vagyis az időszaki kiadványok beszkennelése szerzői jogi szempontból szabad felhasználás, de azokban az esetekben, ahol sui*

generis oltalom alatt álló adatbázisból történik meg az átvétel, ez a cselekmény engedélykötelesnek minősülhet. [...]

Az időszaki kiadványok teljes anyagát tartalmazó, évente kiadott CD-ROM-ok esetében a kiadó alkalmazhat *olyan hatásos műszaki intézkedéseket*, amelyek technikailag meggátolják a könyvtárt abban, hogy a cikkek, tanulmányok egyébként szabad felhasználását végezze. Erre vonatkozóan az Szjt. 95/A. §-a kimondja, hogy *a könyvtár – mint a szabad felhasználás kedvezményezettje – követelheti, hogy a kiadó a műszaki intézkedések megkerülésével szemben a 95. § alapján biztosított védelem ellenére tegye lehetővé számára a szabad felhasználást, ha a technikai eszközzel védett műhöz jogszerűen férhet hozzá.*”

Ez a rendelkezés *nem alkalmazható*, ha a művet szerződés alapján teszik úgy a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg. Vagyis az interneten, a jogosult engedélyével hozzáférhetővé tett művek esetében *a könyvtár nem kérheti a művek másolásának lehetővé tételét.* (Szjt. 95/A. § (2) bek.)

Az interneten szabadon elérhető művek kapcsán az SzJSzT kifejtette továbbá, hogy az újság- és folyóiratcikkeknek a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár által végzett másolatkészítése bármilyen forrásból szabad felhasználásnak minősül (Szjt. 35. § (4) bek. c.) pont). *A cikkek, tanulmányok másolása tehát az internetről is megtörténhet.* Véleményem szerint ez a cikkek-ből álló gyűjteményes művekre is igaz az Szjt. 35. § (4) bek. b.) pont alapján.

Az SzJSzT a 23/08/01. sz. szakvéleményében felhívta a figyelmet arra is, hogy „az adatbázis-előállítók kapcsolódó jogi sui generis oltalma – az Szjt.-ben meghatározott feltételek teljesülése esetén – független attól a körülménytől, hogy az adatbázis gyűjteményes műnek minősül-e, vagy sem. A szerzői és a kapcsolódó jogi oltalmi forma *párhuzamosan, de önállóan is* megilletheti az adatbázis természetes személynek minősülő szerkesztőjét, illetve természetes vagy jogi személyiségű előállítóját.”

Végezetül az SzJSzT a 19/09/1. sz. állásfoglalásában megállapította, hogy „az Szjt. 60/A. §-a szerinti adatbázis előállítóját akkor illetik meg a 84/A. § (1)-(3) bekezdései szerinti jogok, ha az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényel (ezek az ún. sui generis jogok).

Az adatbázis-előállítókat megillető sui generis védelem feltétele, hogy

- a védelem tárgya az Szjt. 60/A. §-a szerinti adatbázisnak minősüljön,
- az adatbázis jelentős ráfordítás eredményeként jöjjön létre, illetve, hogy
- a jelentős ráfordítás az adatbázis tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése kapcsán jelentkezzen.”

Leszögezhetjük, hogy pl. az Országos Széchényi Könyvtár (a továbbiakban: OSZK) az általa jelentős ráfordítással létrehozott Magyar Elektronikus Könyvtár (a továbbiakban: MEK) vonatkozásában a sui generis védelem megilleti, mivel a fenti konjunktív feltételek teljesülnek. Tulajdonképpen egy folyamatban lévő ügy kapcsán merült fel e kérdés, amely szerint egy elektronikus könyvkiadó szerzői jogi védelemben már nem részesülő e-bookokat töltött le a MEK-ből, és azt saját honlapján keresztül értékesítette, figyelmen kívül hagyva az OSZK-t, mint adatbázis-előállítót és az őt megillető sui generis jogokat. Így az OSZK jogosan léphet majd fel a jogsértővel szemben.

Világszerte rohamosan növekszik az előállított és feldolgozott adatok mennyisége, ami korszerű információkezelő rendszereket követel. Az adatbázisok az Európai Unión belüli információs társadalom és piac kiépülésében jelentős szerepet játszanak. A digitális technika egyre szélesebb körű alkalmazása annak a veszélynek teszi ki az adatbázis előállítóját, hogy adatbázisának tartalmát engedélye nélkül elektronikus úton lemásolhatják és újra összeállíthatják azzal a céllal, hogy azonos tartalmú, a szerzői jogot ugyanakkor nem sértő adatbázist hozzanak lét-

re. Ezért hazai szabályozásunk, összhangban az Európai Unió irányelvvel, nemcsak az adatbázisok szerzői jogi védelmét szabályozza, hanem ún. *sui generis* védelmet is biztosít az adatbázis-előállítók számára.

Irodalom

KABAI Eszter: Az adatbázis mint a *sui generis* védelem tárgya.
= Infokommunikáció és jog. 5. sz. 2005. február

LONTAI Endre – FALUDI Gábor – GYERTYÁNFY Péter: Szellemi alkotások joga. Budapest : Eötvös József Könyvkiadó, 2006.

SZINGER András – TÓTH Péter Benjámin: Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz. Budapest : Novissima Kiadó, 2004. 280 p.

Megállapodás az Osztrák Nemzeti Könyvtár és a Google között

Az Osztrák Nemzeti Könyvtár (ÖNB) igazgatója – elsőként az európai nemzeti könyvtárak vezetői közül – négyszázezer kötet digitalizálásáról állapodott meg a Google-lal.

A megállapodás értelmében a Google mintegy 120 millió oldalt fog digitalizálni az Osztrák Nemzeti Könyvtár 16–19. századi, szerzői jogvédelem alá nem eső történeti állományából, PPP-vállalkozásban. Az osztrák államnak ebben a formában kb. 30 millió euróval kevesebbet kell a projektre költenie. A kalkulációik szerint az egyes kötetek digitalizálása 50–100 euróba kerül.

Mivel az ÖNB történelmi gyűjteményében sok közép-és kelet-európai könyv, többek között 10 600 magyar nyelvű kötet található, várható, hogy ezek a magyar nyelvű művek is digitalizálásra kerülnek.

A projekt ütemezése szerint ebben az évben a munka előkészületeivel foglalkoznak, a szkennelés 2011-ben kezdődik és 2017-ig tart.

A digitalizált művek mindenki számára hozzáférhetőek lesznek az ÖNB honlapján (<http://onb.ac.at/austrianbooksonline>), az Európában (<http://www.europeana.eu>) és a már most kb. 12 millió kötetet tartalmazó Google Bookson (<http://books.google.com>). Karl Pall, a Google ausztriai projektvezetője szerint „tényleges profitot egyáltalán nem várnak az együttműködéstől, mivel a Google Bookson nincsenek hirdetési felületek.” Pall úgy vélte, az ÖNB-vel való együttműködés azért fontos, mert így előkerülnek olyan művek is, amelyek eddig a polcok mélyén porosodtak, és a beszkennelt műveket a korszerű keresőmotor és a szövegfelismerő rendszer segítségével bonyolultabb tudományos elemzéseknek is alá lehet majd vetni. (http://nol.hu/kult/konyv/kozos_kozep-europai_multunk_a_vilaghalon)
Bővebb információ: <http://www.onb.ac.at/austrianbooksonline>

Új ország-azonosító az ISBN-kódban

2010-től Magyarország ISBN-hez tartozó ország-azonosítója kibővült. Az eddig használt 963-as kód mellett megjelent a 615-ös országkód is. (Például: ISBN 978-963-06-1895-3, illetve most már ISBN 978-615-5003-01-1)

További tájékoztatás az ISBN iroda weblapján (www.oszk.hu/isbn) található.

